

אשכולות

הצילון השבועי של תלמידי ישיבת כרם ביבנה

פרשת תצוה

גליון 492 | י"א באדר א' תשע"ט
(שנה שלוש-עשרה)

17:04 **כניסת שבת**
18:05 **צאת שבת**
08:23 **סוּזַק"ש מג"א**

בגדי הכהונה

נועם תג'ר (א')

חלק גדול מפרשתנו עוסק בבגדי הכהונה שאותם הכהנים מחויבים ללבוש במהלך עבודתם במשכן ובמקדש. התורה מאריכה מאוד בתיאור בגדי הכהונה, מפרטת מאילו חומרים יש לעשות את הבגדים ומסבירה כיצד יונחו על גוף הכהנים ומהי צורתם של הבגדים. מפתיע לראות שבפרשה יש למעלה מארבעים פסוקים, וכל זה כדי לתאר שמונה בגדים בלבד. משמע שהתורה רואה חשיבות רבה בבגדי הכהונה כי הרי לא כתובים פסוקים מיותרים סתם.

חשיבותם של בגדי הכהונה היא גדולה, שהרי התורה בעצמה אומרת את הטעם לצורך בבגדי כהונה: "ועשית בגדי קודש לאהרן אחיך לכבוד ולתפארת". כידוע, לכהן הגדול, בנוסף לכתונת מכנסיים ואבנט שהיו זהים לשאר הכהנים, הייתה מצנפת במקום מגבעת וארבעה בגדים מיוחדים נוספים - מעיל, אפוד, חושן וציץ. מהי חשיבותם של בגדי הכהונה ומדוע חייבים הכהנים ללבושם?

התורה בעצמה מביאה טעם לצורך בבגדי כהונה, אך נראה כי תשובתה מחריפה את השאלה. התורה אומרת בין ביחס לכהן הגדול ובין ליחס שאר הכהנים שיש לעשותם "לכבוד ולתפארת" - אם כן יוצא שתפקידם של הבגדים הוא לכבוד. דבר זה הוא פלא גדול, שהרי חז"ל מדריכים אותנו להתרחק מן הכבוד לגמרי, וכן דרשו חז"ל (אבות ד, כא) "הקנאה, התאוה והכבוד מוציאין את האדם מן העולם". מדוע במקרה זה מעצימה התורה את הכבוד?

דבר נוסף תמוה: אם מטרת הבגדים היא בשביל כבוד הכהנים, מדוע לא יוכלו למחול על כבודם וללבוש בגדים פשוטים יותר? והרי זה לא כך, התורה מזהירה שכהן גדול הנכנס לעבוד ללא הבגדים המתאימים - מתחייב בנפשו: "והיה על אהרן לשרת ונשמע קולו בבאו אל הקדש לפני ד' ובצאתו - ולא ימות". רש"י מפרש: "ולא ימות - מכלל לאו אתה שומע הן. אם יהיו לו לא יתחייב מיתה, הא אם יכנס מחוסר אחד מן הבגדים הללו חייב מיתה בידי שמים".

אומר על כך ספר החינוך (מצוה ט): "וכל זמן שיעבוד הכהן... בפחות מבגדיו המיוחדין לעבודה ההיא או ביותר מהן עבודתו פסולה, וגם יתחייב מיתה בידי שמים. כמו שלמדו הדבר רבותינו זכרונם לברכה (סנהדרין פג ע"ב) מ'וחרגת אותם אבנט וגו' והיתה להם כהונה'. בזמן שבגדיהם עליהם כהונתם עליהם...". אם הכהן נכנס לקדש הקדשים ללא בגדי הכהונה או שאחד מבגדיו קרוע או מלוכלך - אין זה "לכבוד ולתפארת" ויתחייב מיתה אם הזיד בכך, ולא רק שהוא בעצמו נענש על כך, אלא גם עבודתו נפסלת.

אם כך, מה הטעם לבגדי הכהונה ומדוע חשובים כ"כ? ומדוע אינו יכול למחול על כבודו ולעבוד בבגדים פשוטים?

ניתן לברר ע"פ דברי הרמב"ן: "לכבוד ולתפארת - שיהיה נכבד ומפואר במלבושים נכבדים ומפוארים, כמו שאמר הכתוב 'כחתן יכהן פאר' (ישעיה סא, י), כי אלה הבגדים לבושי מלכות הן, כדמותן ילבושו המלכים בזמן התורה". בגדי כהונה דומים לבגדי מלכות. והרי כלל בידינו: "מלך שמחל על כבודו - אין כבודו מחול" - כי זהו כבוד האומה כולה. כבוד הכהנים הוא כבוד ה', וממילא כבודם הוא כבודו ולכן כהנים אינם יכולים למחול על כבודם.

בספר החינוך שם מביא טעם זהה: "יש בענין כבוד לבית ולעבודה בהיות העובד מלובש בלבוש מיוחד לעבודה, וכבר כתבנו כי בהגדלת הבית ובמוראו יתרככו שם לבות החוטאים וישובו אל ה'".

הביקור במקדש צריך להיות דבר מרומם ולחזק רוחנית את כל הנמצאים בו, ומסיבה זו חשוב שהכל יראה מרשים בצורה המקסימלית, כמו שמובא בפירוט רב בספר מלכים א' ודברי הימים, את כל אופן מרכיבי המקדש הכמויות הצורות וכו' עד לפרטים הכי קטנים במקדש, בדומה לפרשתנו המאריכה בבגדים של הכהנים בעבודתם במקדש.

לכן מובן שפגיעה בכבוד בבגדי הכהונה - זו פגיעה בכבוד ה'. ולכן כהן שעובד במקדש ללא בגדיו - עבודתו פסולה, כיוון שללא הבגדים לא נעשתה הפעולה בשלמות. וזה מה שאומר ספר החינוך בתחילת הספר: "זוהי כעין תפילין שנצטוו הכל להניח בקצת הגוף שיהיה לזכרון מחשבת הכשר. ואף על פי שגם הכהן היה מניח תפילין, לגודל ענינו היה צריך גם זה. ומן הטעם הזה נאמר שנתחייבו להיות אורך הכתונת על כל גופו עד למעלה מן העקב מעט, ואורך בית יד שלה עד פס ידו, והמצנפת ארכה שש עשרה אמה ומקיפה בראשו... וכל זה ראינו למה שאמרתי למודה על האמת, מלבד שיש בענין כבוד לבית ולעבודה בהיות העובד מלובש בלבוש מיוחד לעבודה, וכבר כתבנו כי בהגדלת הבית ובמוראו יתרככו שם לבות החוטאים וישובו אל ה'". לפי ספר החינוך והרמב"ן, המיוחדות היא איננה בבגדים, אלא בכך שזה מזכיר לכהן את המעמד הגדול בו הוא נמצא.

בכל מצוה יש חיוב לקיים אותה וישנו חיוב נוסף לקיימה בהידור. הצורך בהידור המצוה הוא חיוב אך הוא נלווה למצוה ולא חלק ממנה ממש. למשל: מצוות סוכה, ששטחה שבעה על שבעה טפחים וגובהה עשרה טפחים כך שאפשר לשבת בה רק על הרצפה, סוכה צפופה בלי קישוטים - זו ודאי איננה סוכה מהודרת, אך בכל זאת המצוה התקיימה.

לעומת זאת, בבגדי הכהנים, התפארת וההדר - זוהי המצווה עצמה, ללא "הדר" הבגדים יהיו פסולים לעבודה במקדש. אדם צריך לברר לעצמו מה עיקר ומה הטפל שרק נלווה לעיקר.

כך בעניין הרכוש ושאר ענייני העולם על האדם להבין שזה רק נלווה לחיי התורה והם טפלים לתורה שהיא העיקר, ולא להפוך אותם כמטרה בפני עצמה כי זה עיוות היסוד.

כך גם בחיי הישיבה. תכליתה היא לימוד התורה. הלימוד הוא אינו נלווה לחיי הישיבה לאכילה למנוחה וכו', אלא הוא בעצמו חיי הישיבה והמטרה העליונה. יה"ר שנוכח בע"ה להבדיל בין העיקר לטפל, ושנדע כיצד לנתב את הטפל שימש את העיקר בחיינו, שהוא לימוד התורה.

מאכל טוב

לנשיא הישיבה, הרב גרינברג

לרגל נישואי הנכד

לאלקנה פנש

לרגל ארוסין

לאוראל דהן

לרגל ארוסין

קוד באתר: 8419

העלון יוצא לאור ע"י

ישיבת כרם ביבנה

www.KBY.org.il

לתגובות ולהארות:

eshckolot@gmail.com

מערכת אשכולות

איתאל סופר

שלמה שינובר, יצחק שיבני

הוא גברא דאפקיד כשותא גבי חבריה הוה ליה לדידיה נמי כריא דכשותא א"ל לסרסיה מהאי רמי, אזל רמא מאידך. אמר רב עמרם, היכי נדיינו דייני להאי דינא? נימא ליה לדידיה זיל שלים - אמר אנא אמרי ליה מהאי רמי! נימא ליה לסרסיה זיל שלים, אמר: לא א"ל מהאי רמי ומהאי לא תירמי. ואי דשהא שיעור לאיתויי ליה ולא אייתי ליה, גלי אדעתיה דניחא ליה. בדלא שהא, סוף סוף מאי פסידא איכא? והא קא משתרשי ליה! א"ר סמא בריה דרבא, דהוה שיכרא חלא. רב אשי אמר, בכיסי, ומשלם ליה דמי כיסי.

השו"ע (רצא, כה) כתב ששני הצדדים פטורים, ועל הגמרא הזו כתב הר"ן: בד"א? בשומר חנם, אך שומר שכר עליו לפרש דבריו שלא יישמעו לשני פנים. ואם נשוב לדינא דידן, יודע אפוא, שיש לחייב את המשגיח הואיל ולא דיווח כחלק מאחריותו על הנוק העלול להיעשות.

ב. חילוק בין סוגי הפועלים

נראה שיש לחתור במחתרת ולמצוא פתח לפטור את המשגיח, וזאת ע"פ הסמ"ע (שם סק"א) שכתב שיש להבחין בין שני סוגי פועלים: בין אומן קבלן לבין שכיר-יום. ואע"פ שעל שניהם נופלת הסברא דהנאה אית להו מעצם קבלת הבעלים להיות להם לפועלים וזאת משכורתם להיות שומרי שכר - מ"מ הצי"ע הסמ"ע שיש לחלק בין שני אופני העבודה: קבלן מקבל את החפץ לביתו ומקובלת עליו חובת אחריות, מה שאין כן שכיר יום שמסתמא עובד בחצר הבעלים וחלק ממהות קבלת השמירה היא הסתלקותו של בעל הבית מהיות שומר על החפץ והעברת השמירה אל השומר, וזה לא קורה אצל שכיר יום, ומהיכא תיתי להטיל עליו את אחריות השמירה. לפום ריהטא היה ניתן לפי דברי הסמ"ע לפטור את המשגיח כיוון שהוא בא אל זירת המפעל, ועדיין היא באחריות הבעלים. אך דברים אלו אין בהם ממש, משום שניטל העוקף מהסברא, שהרי התנאי מראש היה שהבעלים ופועליו יעזבו את הזירה עד תום ההכשרה, וברור שחובת האחריות מונחת בכפות ידיו של המשגיח.

ג. רגע התחייבות השומר

פתח אחר ניתן לכרות עפ"י מחלוקתם של הרמב"ם והרא"ש, בעניין מאיזה רגע מתחייב השומר: הרא"ש סבור שמרגע הסתלקות הבעלים ושוב אין להם קשר עין עוד עם החפץ הר שמתחייב השומר, אע"פ שלא עשו מעשה קניין. לעומתו, הרמב"ם סבור שקבלת האחריות דורשת ע"י מעשה קניין, "כשם שתקנו קניין בלקוחות כך תקנו קניין בשומרים" (ב"מ צט) הדברים הובאו בשו"ע (רצא, ה) וז"ל:

יש מי שאומר שהשומר הזה מיד כשקבל עליו לשמור או שאמר הנח לפני ונסתלקו הבעלים משמירה חייב עליו אם פשע אע"פ שלא משך ויש מי שאומר שאינו חייב עד שימשוך ובמקום שמיכה קונה.

לפי שיטת הרמב"ם, אין המשגיח עשה מעשה קניין בעצם צחצוח כלי המפעל ואין לו חובת אחריות שמירה עליו. אך אם להישען על שיטת הסמ"ע באנו, צריכים אנו לידע את מה שכתב הנתניבות להשיג על דבריו, שבשוכר הוי תחילת השימוש ואף אם לא עשה מעשה קניין מתחייב הן לעניין חזרה והן לעניין אונסין דמהניא התחלת השימוש כקבלת כסף מעצם ההנאה הואיל והמשכיר איננו יכול לחזור בו מן העסקה. וכיוון שמחויב להשאיר את החפץ עד תום העסקה, הרי שיתחייב השוכר כבר מרגע השימוש. ואם נשוב לנידו"ד, כבר מרגע תחילת עבודתו של המשגיח במכונות, הרי שיש כאן חוזה בלתי כתוב לפי הנתניבות והתחייב המשגיח באחריות שמירה מעצם ההנאה שאין בעל המפעל יכול לחזור בו ולהעסיק אדם אחר.

ד. טענת ברי וטענת שמא

אמנם קשה לצדד לטובת המשגיח, הואיל ולא הודיע לבעלים להמתין עד ייבש המכונות. אך יש לדון בטענתו השנייה שטען כלפי הבעלים שמחוסר סבלנותו פשע ברכושו וכעת הוא מאשים את המשגיח. האם טענת זו קבילה? החיסרון בטענה זו הוא שהיא טענת 'שמא' לעומת טענתו של הבעלים שהיא טענת 'ברי' (עי' כתובות יב ע"ב). אך עדיין יש מקום לצדד לטובתו, מהנידון בגמרא (ב"מ ס:):

בעלים של מפעל למוצרי מזון ביקש לשדרג את מערכת הכשרות לרמת כשרות גבוהה יותר, ולשם כך צריכות המכונות לעבור תהליכי ליבון, הגעלה וכו', כך שמטבע הדברים המפעל יהיה מושבת, ונתון בידי המשגיח. בתום ההכשרה הלך המשגיח לביתו, וציווה הבעלים להפעיל את המכונות, אלא שנוצר קצר במערכת החשמל. בעלי המפעל תבע את המשגיח שהיה עליו להודיעו שיש להמתין עד ייבש המים מן המכונות ולכן עליו לשלם את נזקי המכונות. לעומתו טען המשגיח, שדבר ידוע לכול ואין צריך לפרסם, ועוד טען שידע הבעלים את הדבר מראש ורק רצה לזרז את פס הייצור ולהדביק את הפער שנוצר מהפסקת המפעל במשך זמן ההכשרה, וחוסר סבלנותו היא זו שגרמה כל זה, והוא פשע ברכושו וכעת אין עליו עוד להאשים אותו בפשיעתו. האם יש מקום לחייב את המשגיח בנזקי המפעל?

א. חיוב שמירת פועל על חפצי הבעלים

במעמד הפועל ביחס לרכוש בעל הבית, כתב השו"ע (חושן משפט, שו, א) וז"ל:

כל האומנים שומרי שכר הם וכולם שאמרו טול את שלך והבא מעות או שא"ל האומן גמרתיו ולא לקחו הבעלים הכלי הרי האומן שומר חנם אבל אם אמר האומן הבא מעות וטול את שלך עדיין הוא שומר שכר כמו שהיה.

היינו שכל אומן המקבל חפץ ע"מ לתקנו או לייצרו, מוגדר כשומר שכר. לפי המושכל הראשון העולה במחשבה, אמנם היה יותר נראה שמשכורתו של האומן היא עצם מלאכתו ופועלתו, אך הראשונים (הבאו בטור) כתבו שבהיא הנאה שנבחר להיות אומנו של הלקוח, יש כאן משכורת¹ עבורו ולכן מוגדר הוא כשומר שכר, וזה עד שלב שיאמר טול כליך והבא מעות שבוה מעמדו משתנה משומר שכר לשומר חנם אם לאל קחו הבעלים את החפץ, אך אם האומן משתמש בחפץ בתור משכון ע"מ שייתן לו הלקוח את משכורתו - אזי שעדיין מוגדר הוא בתור שומר שכר.

בשו"ת מהרי"ל דיסקין (סימן קצז) הסתפק, האם שומר שכר מחויב אף במקרה של אי דיווח נזק עתידי? שומר שכר שהבחין שיש בפיקדון קלקול המתחיל להתהוות עד כדי שהנזק יעשה הולך וגדל, למשל פירות שעלו בהם תולעים וכד' שזקוקים הם להדברה מידית, ואין השומר עשה מאומה, מה גם שלא דיווח לבעלים על הנזק המתהווה, האם לשלם מלוא דמי הנזק העתידי? והעלה שחייב. א"כ בנידו"ד טענת המשגיח שבוודאי ידוע לבעלים שעל המכונות להתייבש בטרם השימוש - איננה קבילה מאחר שיש חיוב דיווח על האומן להודיע על נזקים עתידיים, ולפי"ז על המשגיח יהיה לשלם את מלוא נזק המפעל.

וכך גרסין בגמרא (ב"מ מב ע"א):

הוא גברא דאפקיד זוזי גבי חבריה אשלמינהו ואותבינהו בקרטליתא ואיגנוב, אמר רבא היכי נדיינו דייני להאי דינא? נימא ליה לדידיה זיל שלים אמר כל המפקיד על דעת אשתו ובניו הוא מפקיד! נימא לה לאימיה זילי שלימי אמרה לא אמר לי דלאו דידיה נינהו דאקברינהו! נימא ליה אמאי לא אמרת לה - אמר כ"ש דכי אמינא לה דידי נינהו טפי מזדהרא בהו אלא אמר רבא משתבע איהו דהנהו זוזי אשלמינהו ואימיה ומשתבעא אימיה דהנהו זוזי אותבינהו בקרטליתא ואיגנוב ופטור.²

הנימוק"י כתב על אתר, שטענת הבן היא חזקה, משום שהיה על האם לדעת שאין הכספים הללו להוצאה, שהרי אילו היו להוצאה לא היה מפקיד אותם, ומנהגם היה לקבור את מה שאינו צריך להוצאה. וכתב: "ודווקא זה שהוא נפקד מיפטר בההיא טענה, אבל שומר שכר לא מיפטר שהיה לו לפרש". דהיינו מכיוון ששומר שכר מקבל משכורת מעצם שמירתו יש עליו להודיע על כל דבר שיהיה הבעלים צריך לדעת.

* השיעור נכתב ע"י אחד התלמידים, ע"פ הבנתו ובאחריותו.

¹ ז"ל הטור כל האומנים שנותן להן לתקן בקבלנות הן כש"ש להתחייב בגניבה ואבידה וזהו שכרן שמשכתרין במה שנותנין להן לתקן ליתן שכרן.

² כך גם נפסק בשו"ע (רצא, כג).

הוא אפוטרופא דיתמי דזבן להו תורא ליתמי ומסריה לבקרא לא הוו ליה ככי ושיני למיכל ומית, אמר רמי בר חמא היכי נדיינו דייני להאי דינא? נימא ליה לאפוטרופא זיל שלים אמר אנא לבקרא מסרתיה! נימא ליה לבקרא זיל שלים אמר אנא בהדי תורי אוקימתיה אוכלא שדאי ליה לא הוה ידעינן דלא אכל. מכדי בקרא שומר שכר דיתמי הוא איבעי ליה לעיוני. אי איכא פסידא דיתמי הכי נמי, והכא במאי עסקינן דליכא פסידא דיתמי, דאשכחוהו למריה דתורא ושקול יתמי זוזי מיניה. אלא מאן קא טעין, מריה דתורא קטעין, איבעי ליה לאודוען. מאי מודעינן ליה, מידע ידע דמקח טעות הוי. בספסירא, דזבן מהכא ומזבין להכא, הלכך מישתבע איהו דלא הוה ידע, ומשלם בקרא דמי בשר בזול.

מסקנת הגמרא היא שישבע המוכר שלא ידע שלשור אין שיניים, והרועה ישלם. והקשה הר"ן, מדוע שבועת המוכר מחייבת את הרועה? הלא יכול לומר הרועה שאינו מאמין לו,³ והשיב שתי תשובות בדבר: א. מדובר כאשר היה הרועה במצב

³ דהו"ל כמי שאומר מנה לי בידך, ואמר חברו איני יודע אם נתחייבתי - שחברו פטור שיש ספק בעיקר החיוב, מה שאין כן אם אומר "איני יודע אם פרעתיך" שידע שהייתה הלוואה וחייב.

של חיוב כאשר הבהמה מתה בידי היתומים שלא ידעו שאין לבהמה שיניים. ב. הפשיעה של הרועה היא ודאית ורוצה לפטור את עצמו, ולכן לא אלימא טענתו.

בנידון שלפנינו, הדבר תלוי בין שני תירוצי הר"ן: לתירוץ הראשון התעורר ספק בעיקר החיוב, הבעלים הפעיל את המכונות והזיק אותן, וטען המשגיח שידע הבעלים על הנזק שייגרם והוא פשע ברכושו ולכן יהיה המשגיח פטור, דהו"ל איני יודע אם נתחייבתי. אך לפי התירוץ השני כיוון שהמשגיח עצמו ידע על התכנות הנזק ועתה מחפש טוענות ע"מ להיפטר הרי שחייב. אך לעומקם של דברים נראה, שאף לתירוץ השני של הר"ן יש לפטור את המשגיח. משום שיש חילוק בין המקרים: הציור בגמרא הוא שאלמלא שהיה הרועה מודיע שלשור אין שיניים, היו היתומים יכולים להאכילו כך שלא ימות. מה שאין כן במקרה דידן שטוען המשגיח שאף אם היה מודיע את בעלי המפעל שלא להפעיל את המכונות עד אשר תתייבשנה, בכל זאת היה מפעיל אותן, והו"ל איני יודע אם נתחייבתי ויש כאן ספק בחיוב.

למעשה, יש לפטור את המשגיח מנזקי המפעל.

"אם היו בני אדם מרגישים..." מלאכי גוטמן

מספר פעמים שמעתי מבחורים שהם לא לומדים חלקים מסוימים מהתורה¹ מכיון שלדבריהם הם קשים או ש"אינם מעניינים". יש האומרים זאת על חלקים מהתנ"ך, ויש האומרים זאת על המסכתות הקשות שבש"ס. אז מה עושים כדי להתגבר על הקושי בלימוד התורה?

שָׁמַן לְמֵאָר

המדרשים בתחילת הפרשה מרבים לדבר על כך שהתורה נמשלה לשמן המביא אור לעולם. כאשר יש לנר ה' - נשמת אדם מספיק שמן היא יכולה לבעור, להתעלות ולהאיר לעולם. לשם כך יש צורך בשמן זך של תורה לשמה כדי שההדלקה תהיה הטובה ביותר. ננסה לתת כמה עצות כיצד ליכות לשמן ששון ע"מ לדלוק ולהתלהב מהלימוד גם כאשר יש בו קושי או שאינו נראה מעניין.

1. אֲשֵׁרִי תְּמַיְמִי דָרְךָ הַהֲלָכִים פְּתוּרֵת ה'

ראשית יש להקדים שאנו חייבים ללמוד את התורה בגלל שכך רצון ה'. אנו צריכים תמיד לזכור את מעלתה הגדולה של תורת ה' - שמן הקודש שאנו זוכים ללומדה. כיון שכל התורה ניתנה לנו משמים ממילא יש ללמוד הכל ובשמן על ראשו אל יחסר המזג. מי שמבין את מעלתה של התורה ממילא גם אוהב אותה וכמו שאמר דוד: "צְרֹפֶה אֲמַרְתָּהּ מֵאֵד - וְעִבְדָּךָ אֶהְיֶה" (תהלים קיט, קמ). וכתב הסמ"ג (הקדמה כללית לעשין) "ויש מהמון העם שאומרין מה לנו ולמצות סדר קדשים... שאין נוהגין בזמן הזה, אל יאמר אדם כן כי המצות אשר צוה אדון העולם יש לידע יסודותיהם אע"פ שאינם צריכין עתה" וביאר שם שיש במצוות שני חלקים: חלק השמירה וחלק העשייה. וחלק השמירה הוא בלב ושייך תמיד ונצטוונו בו בכל המצוות.

2. א. טוב לי כי עֲנִיתִי לְמַעַן אֶלְמַד חֻקֶיךָ

בנוסף, נראה שעיקר המצוה של לימוד תורה היא ע"י עמל וכך היא דרכה של תורה וא"כ אדרבה יש עניין לעמול בלימוד אפילו שיש בכך קושי. ובאמת במדרש תנחומא על פרשת נח מאריך בכך שהעמל ומסירות הנפש על התורה מראה על האהבה הגדולה שלנו לה'. אך באמת מי שעמל בלימוד עד שהוא מבין את הדברים על בורים (ובפרט אם אלו דברים קשים) בסוף יש לו הנאה מהתקדמותו ועל שהצליח להוציא דבש מסלע ושמן מחלמיש צור.

ב. מֵה נִמְלָצוּ לְחַכֵּי אֲמַרְתָּהּ מִדְּבַשׁ לְפִי

באמת יש עניין מיוחד ליהנות מהלימוד, עד כדי כך שכתב הלבוש (או"ח מז, א) "...יברך ברכת התורה. ומאד מאד צריך האדם לזוהר בה, להראות שהתורה היא חשובה בעיניו ונהנה ממנה כמו שמברך על כל הנאותיו..." וידועים דברי האדמו"ר מסוכטשוב בהקדמה לאגלי טל: "עיקר מצות לימוד התורה להיות

¹ הכוונה בעיקר לתנ"ך, משנה וגמרא שניתנו למשה בסיני (שמו"ר כי תשא מז, א ועוד) והם הבסיס לכל לימוד התורה (ע"י בתפארת ישראל פרק נו). הרבה פעמים יש נטייה ללמוד יותר בספרים אחרים בגלל שזה נראה יותר קל ומהנה, אך יש לזכור שהספרים הנ"ל קודמים ויש להשקיע בהם יותר.

שש ושמה ומתענג בלימודו ואז דברי תורה נבלעין בדמו... ונעשה דבוק לתורה... ומודינא דהלומד לא לשם מצות הלימוד רק מחמת שיש לו תענוג בלימודו הרי זה נקרא לימוד שלא לשמה... אבל הלומד לשם מצוה ומתענג בלימודו הרי זה לימוד לשמה וכולו קודש כי גם התענוג מצוה". ובחשוקי חמד (הקדמה למס' מכות) הביא את דברי הגר"א במשלי (א, כג): "בכל דבר שאדם עושה נותנים לו רוח ממרום והוא המסייע אותו... וזה הרוח אינו נח ושקט עד שעושה עוד דברים כאלה והוא נהנה מהם... ובודאי תהיה הנאת רוח התורה גדולה מכולם כי ת"ת כנגד כולם". וידועים דברי האור החיים על הפסוק "וְשָׂמַחְתָּ בְּכָל הַטּוֹב אֲשֶׁר נָתַן לְךָ ה' אֱלֹהֶיךָ" (דברים כו, יא): "כאומרם ז"ל (ברכות ה"א) 'ואין טוב אלא תורה' - שאם היו בני אדם מרגישים במתיקות ועריבות טוב התורה היו משתגעים ומתלהטים אחריה ולא יחשב בעיניהם מלא עולם כסף וזהב למאומה כי התורה כוללת כל הטובות שבעולם".

ולפי דברינו בתחילת הלימוד יש לעמול ובסוף ההנאה כבר תגיע מאליה והלימוד יכנס כשמן בעצמותיו. וכך מפורש במדרש (דברים רבה ז, ג) "מה השמן הזה תחלתו מר וסופו מתוק כך הן דברי תורה אדם מצטער בהן בתחלה ועושה בהן אחרית טובה". ובמדרש אגדה על הפרשה: "לפי שאין שמן זית יוצא אלא ע"י כתישה, כך אין דברי תורה מתקיימים אלא מתוך צער" (וכך ביארו הכלי יקר והפנים יפות את ענין מי מרה שהם כמשל על התורה ע"ש).

3. בְּחֻקֶיךָ אֲשַׁתְּעֶשֶׂע

דבר נוסף וחשוב הקשור לעמל התורה הוא שיש ללמוד את הדברים ככתב חידה, כלומר לא להעזר מיד במפרשים אלא לאתגר את המוח ולנסות להבין לבד. כך יש ריוח כפול - גם אפשר להגיע להבנה יותר עמוקה וגם יש הנאה מכך שהצלחנו להבין לבד. בדרך זו נִכְוֵן לפעמים לפירוש אחר מרש"י ואז ננסה להבין למה רש"י לא פירש כך? ואולי יש מישהו אחר שפירש כך? וממילא הלימוד נהיה מחודד ומהנה יותר והיה טעמו כטעם לשד השמן. וכך כתב הרמב"ם בספר המצוות: "מצוה ג' היא שציונו באהבתו יתעלה. וזה שנחשוב ונתבונן במצוותיו ומאמריו ופעולותיו עד שנשיגהו ונהנה בהשגתו תכלית ההנאה, וזאת היא האהבה המחוייבת... הנה בארנו לך שבהתבוננות תעלה בידך ההשגה, ותגיע ההנאה, ותבא אהבה בהכרח" (דברי הרמב"ם בהקשר ההנאה מהלימוד ע"פ החשוקי חמד שם).

4. כִּי תְּבוֹא חֲכֵמָה בְּלִבְךָ וְדַעַת לִנְפְשְׁךָ יִנְעַם

אדם צריך לפתח אצלו רצון לדעת ולהחכים וממילא כל דבר נהפך למעניין עבורו. וכן כתב הרד"ק: "כי טבע הנפש המשכלת שתתאוה אל החכמה כמו שהיה טבע הנפש המְתְּאָנָה אל המאכל העָרֵב" (תהלים יט, ב). במיוחד כשמדובר בדברי ה' האדם צריך להשתוקק ולצפות להם וכמו שאמר דוד מספר פעמים במזמור קיט בתהלים "לְדַבְּרְךָ יְהִלְתִּי". וכן אמר שלמה (משלי כא, ט): "אוֹצֵר נְחָמֶד וְשִׂמְוֹן פְּגוּה חֲכָם..." וכך כתב רבינו אברהם מן ההר (נדרים מה ע"א): "מצות לימוד, עיקר הציווי הוא כדי לצייר האמת ולהתענג ולהנות במדע לשמח לבבו ושכלו, כדכתיב 'פקודי ה' ישרים משמחי לב'. הילכך לא שייך למימר במצות

תלמוד דלא ניתן ליהנות, שעיקר מצוותו היא ההנאה והתענוג במה שמיג ומבין בלימודו. ושלמה אמר בחכמתו (משלי כו, ז): "נִפְשׁ שְׂבָעָה תָּבוֹס נֶפֶת וְנִפְשׁ יָעֲבֶה כֹּל מִרְמוֹת" דהיינו נפש שהיא שבעה ומלאה ואין לה השתוקקות ללמוד, אפילו הדברים המתוקים לא יערבו לה, אבל נפש רעבה וכמיהה ללמוד ממילא גם הדברים הנראים כקשים ומרים יערבו מאוד לחיכה.

5. שָׁמֶן וְקִטְרֵת יִשְׁמַח לֵב

הסיבה העיקרית שהדברים נראים לפעמים לא מעניינים היא משום ההרגשה שהם לא רלוונטיים בימינו. ההרגשה כך היא בעיקר בלימוד ענייני הקורבנות, עבודת ביהמ"ק וענייני טומאה וטהרה שאינם שייכים בזמן הזה. אך באמת דברים אלו מאוד רלוונטיים כמו שנאמר בהפטרה של הפרשה: "צִנְרֵת הַפִּיִת וְיִתְכַנְתּוּ וּמוֹצָאֵי וּמוֹצָאֵי וְכָל צִרְתּוֹ... הוֹדַע אֹתָם וְיִתְכַבְּ לְעֵינֵיהֶם וְיִשְׁמְרוּ אֶת כָּל צִרְתּוֹ וְאֶת כָּל חֻקֵּי וְעֲשׂוּ אֹתָם" (יחזקאל מג, יא) ודרשו חז"ל: "וכי יש צורת הבית עד עכשיו? אלא אמר הקדוש ברוך הוא הואיל ואתם מתעסקים בו כאלו אתם בונים אותו" (ויק"ר ז, ג וע"י עוד בתנחומא צו, יד) וכן כל העוסק בקרבנות כאילו מקריבם ומתכפר לו ולימודם מראה על ציפיה לגאולה ומקרב אותה (מנחות קי ע"א ועוד) וכן גם בשאר הדברים. ואף בלימוד עצמו יש להרגיש שמקיימים את

הדברים בפועל². וסיים הרמב"ם בסוף מס' מנחות "ולפיכך ראוי לאדם לעסוק בענייני הקרבנות ולהתבונן בהן, ואל יאמר שהם דברים שאין להן צורך היום כדרך שאומרים הרבה מבני אדם".

6. טוֹב טַעַם וְדַעַת לְמִדְנֵי

כמובן שיש לכוון היטב בברכת התורה במילים "והערב נא ה' א-להינו את דברי תורתך בפנינו..." וכן בברכת אהבה רבה/ אהבת עולם ולבקש מה' להאיר עינינו בתורתו ולהצהיל פנינו משמן. בנוסף כדאי לקרוא, ללמוד ולהתבונן בפרק קיט בתהילים העוסק בשעשוע, ההנאה והצפיה לדברי ה' ובקשה להדרכה נכונה בלימוד ובקיום המצוות וע"י כך אפשר להתעלות בלימוד התורה ולזכות להנאה גדולה ממנה.

² וכך יש להרגיש תמיד בלימוד התורה, ומצאתי במדרש: "כל המלמד בנו ספר בראשית מעלה עליו הכתוב כאילו נתעסק ביצירת העולם, וכל העוסק בספר אלה שמות כאילו עמד על הר סיני, וכל העוסק בספר ויקרא כאילו הקריב כל הקרבנות כולו, וכל העוסק בספר וידבר כאילו הוא נסע וחנה עם בני ישראל במדבר, וכל העוסק בספר ואלה הדברים כאילו קיים כל התורה כולה" (אוצר מדרשים, ארקים).

סערי תפילה

אך עדיין שאלתנו בעינה עומדת: מדוע בנוסח הנהוג בינינו (ע"פ הבבלי) אנו מבקשים על תקומת מלכות בית דוד בברכה בפני עצמה, אף שבקשה זו מוזכרת כבר בתוך ברכת בניין ירושלים.

אמנם נראה שמתוך דקדוק במילותיהם של אנשי כנה"ג תבאר כפילות זו מעצמה⁵. אם נשים לב, בברכת בונה ירושלים נוסח הבקשה הוא על **כסא מלכות בית דוד** - "וכסא דוד עבדך מהרה בתוכה תכין". לעומת זאת, בברכה הבאה הבקשה היא על **משיח בן דוד** עצמו - "את צמח דוד עבדך מהרה תצמיח..."

מעתה, הדברים מבוארים: בתחילה, כחלק מבניין ירושלים, אנו מבקשים גם על בניין כס המלכות, שיוכן ויתכונן בתוככי ירושלים לקראת בוא מלך המשיח⁶. הכנה זו אפשר שנעשית היא בימינו ע"י כינון מוסדות הממשלה לאגפיהם השונים, שהם בוודאי התשתית למלכותו של מלך המשיח, אע"פ שלעת-עתה אינם מתנהלים ע"פ רצון ה'.

לאחר מכן, בברכת צמח דוד באה הבקשה על מלך המשיח בעצמו. כאן אנו מבקשים שאכן יופיע משיח בן דוד ויתגלה עלינו מהרה, שקרנו תתרומם (בהמשך ל"תרוממנה קרנות צדיק" בברכת על הצדיקים) בקרב ישראל ובעולם כולו, וע"י כך נזכה להגיע לישועה השלמה. ישועה זו היא בד-בבד ישועתם של ישראל וישועת שם ה', שהרי כל תהליך הבקשות בתפילה מכוון לשני ישועות אלו הכרוכות זו בזו - שמו של הקב"ה יתגדל ויתקדש בשלימות רק כאשר יחזרו ישראל אל המנוחה ואל הנחלה, וזוהי דו-המשמעות במשפט שאנו אומרים כאן - "כי **לישועתך** קוינו וצפינו כל היום". במהרה בימינו אמן.

⁵ יתכן שההסבר האמיתי הוא שאכן הנוסח הקדום היה כירושלמי, ולכן גם בבונה ירושלים הוזכר כסא דוד, ובתקופה מאוחרת יותר פיצלו ברכה זו לשניים (עייני עלי תמר ירושלמי ברכות שם שביאר מדוע עשו זאת), ושינו את חתימת הברכה הראשונה ל"בונה ירושלים" בלבד, אך הבקשה על כסא דוד נשארה בגוף הברכה. מ"מ, מן הראוי לתת גם הסבר רעיוני לנוסח שלפנינו, כדי לקרב את הדברים שאנו אומרים אל לבנו.

⁶ ביאור זה מתאים יותר לנוסח אשכנז, שבו מבקשים קודם על בניין ירושלים ואח"כ על כסא דוד. אך לנוסח ע"מ, בו הסדר הפוך, לכאורה המשמעות היא שבניין ירושלים המדובר הנו בניין בית הבחירה, שנעשה ע"י משיח בן דוד (עכ"פ לשיטת הרמב"ם בהל' מלכים יא, א), וא"כ "כסא דוד תכין" היינו ביאת המשיח בעצמו ולא רק ההכנה לכך. ומ"מ אין הכרח לבאר כן.

צמח דוד ר' בן-ציון סופר

בשבוע שעבר ביארנו את הקשר בין הצדיקים לירושלים. ראינו שצדיקים מרבים **שלוש** בעולם במובן הביטחוני של המילה. בזכות הצדיקים ולימוד תורתם יש פחות מלחמות ושפיכות דמים, בעולם כולו ובפרט בארץ ישראל ובירושלים¹ עיר הקודש, היראה והשלום².

בברכת בניין ירושלים אנו מתפללים שכתוצאה מהתרוממות קרן הצדיקים תתרומם גם קרן ירושלים. הקב"ה ישכון בה, יכונן בה את כסא דוד, ויבנה אותה בנין עולם (ולנוסח אשכנז הבנין קודם לכסא דוד).

הבקשה על כינון כסא דוד מובנת. אכן ראינו במזמור קכב בתהלים, ש"כסאות לבית דוד" הם חלק מבניינה של ירושלים³. אך א"כ לא מובן עניינה של הברכה שלפנינו - "את צמח דוד עבדך מהרה תצמיח וקרנו תרום בישועתך" - הרי כבר ביקשנו על כסא דוד בברכת בניין ירושלים!

באמת, בתלמוד ירושלמי (ברכות ב, ד) מובאת ברייתא האומרת: "כולל של מינים ושל רשעים במכניע זדים. ושל גרים ושל זקנים במבטח לצדיקים. **ושל דוד בבונה ירושלים**" (וכן הוא בתוספתא ברכות ג, כה). וביארו המפרשים שמנהגם היה לכלול את ברכות בניין ירושלים וצמח דוד בברכה אחת ולחתום "א-להי דוד ובונה ירושלים"⁴.

כמו כן, גם בתלמוד בבלי (ברכות מה ע"ב) מובא לגבי **ברכת המזון**: "תניא, רבי אליעזר אומר: כל שלא אמר ארץ חמדה טובה ורחבה, בברכת הארץ ומלכות בית דוד בבונה ירושלים - לא יצא ידי חובתו".

¹ לדאבון לבנו, סמוך לכתיבת הדברים בשבוע שעבר, נרצחה בת ישראל **בתוככי ירושלים** (המורחבת) באופן מזעזע ע"י בן עוולה נתעב. על פי הדברים האמורים, לנו ולכל לומדי התורה יש את הכח למנוע אירועים נוראים מעין אלו, ע"י התחזקות בתורה ובעבודה בכל כוחנו, והדברים מחייבים.

² עייני עוד ספרי זוטא (ו, כו), וכמוהו רבות במדרשי חז"ל: וכן את מוצא שלא נמשלה ירושלים אלא בשלום, שנא' יהי שלום בחילך (תהלים קכב, ז). וכן את מוצא שאין הקדוש ברוך הוא עתיד לנחם את ירושלים אלא בשלום, שנא' וישב עמי בונה שלום (ישעיה לב, יח).

³ קישור נוסף בין "כסא דוד... בתוכה תכין" ובין השלום, מצינו בישיעהו (ט, ו): "לְמַרְבֵּה הַמִּשְׁרָה וְלְשֵׁלֹם אֵי-יִלְחָץ עַל-כִּסֵּא דָוִד וְעַל-מַמְלַכְתּוֹ לְהִכִּין אֹתָהּ...".

⁴ ע"פ ירושלמי שם פ"ד ה"ה. גם במדרש רבה מוכח שאכן ברכת 'צמח דוד' היא תוספת מאוחרת. שכן אמרו שם (במד"ר יח, כא):

"כל תשא עון וקח טוב, ונשלמה פרים שפתינו", אמרו ישראל, רבש"ע, בזמן שבהמ"ק קיים היינו מקריבים קרבן ומתכפר, ועכשיו אין בידנו אלא תפלה, טו"ב בגימטריא י"ז, תפלה י"ט ברכות, הוצא משם ברכת המינין שתקנוה ביבנה **ואת צמח דוד שתקנו אחרי על שום (תהלים כו) בחגני ה' ונסתי** [עייני סנהדרין קז ע"א]. וצ"ע מדוע רק בתקופה מאוחרת הוחלט לתקן ברכה זו לכבוד דוד].